

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Louise Kruse

Organiserad brottslighet – eller brottslighet i organisation

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: HT 14

Innehåll

Summary
Sammanfattning
Förkortningar

1	INLEDNING	1
1.1	Introduktion	1
1.2	Syfte och frågeställningar	1
1.3	Avgränsningar	2
1.4	Metod och material	2
1.4.1	Begreppsdefinition	3
1.5	Teori	4
1.6	Forskningsläge	4
1.7	Stereotyper och kön	4
1.8	Disposition	5
2	ORGANISERAD BROTTSLIGHET	6
2.1	Definition	6
2.2	Organiserade gäng	6
2.3	Organiserade brott	7
3	MEDVERKANSLÄRAN	8
3.1	Historiskt perspektiv	8
3.2	Medverkan nutid	8
3.3	Gärningsman och gärningsmannaskap	9
3.4	Anstiftan & främjande	10
3.5	Medhjälp	11
3.5.1	Lindomefallet	11
3.5.2	Täckningsprincipen	12
4	TILLSAMMANS OCH I SAMFÖRSTÅND	13
4.1	Samråd	13
4.2	Rättsfall	14

4.2.1	Diskoteksbranden i Göteborg,	14
4.2.2	Polismorden i Malexander.	15
4.2.3	Sambandscentralen – ”Göteborgskravallerna”	16
5	KOLLEKTIVT STRAFFANSVAR	18
5.1	Rättsprocessen	18
5.2	Straffvärde vid organiserade brott	19
6	ANALYS	20
6.1	Avslutande kommentar	21
Käll – Rättsfallsförteckning och litteraturförteckning		

Summary

This thesis describes the legal system of joint perpetratorship. The prosecution of organized crime raises serious procedural questions. Organized crime is a wide term; it is not possible to state in general terms.

In order to understand the involvement in crime over time there is a definition of criminal organizations and gang violence. The gang crime and the organized crime groups overlap and some complement one another. The organizational structures of the criminal groups include hierarchies, networks, and cells with many evolving and over time changing circumstances.

Few court cases are mentioned to exemplify crimes with joint perpetratorship and how the court reasoned in these cases. I provide a descriptive analysis of partners in crime according to the Swedish law system. The main question is about how evidence is valuated in the court. Collective punishment is not allowed but there are some exceptions. Swedish law is specifically designed to give the prosecutor a chance to indict several perpetrators without any detailed specification for a crime which are committed in collectively and in consensus.

It is the duty of the prosecution to prove each individual's guilt. It is also a question about legal safety that not to be sentenced for a crime which the defendant not participated in. Ultimately it is a question about resources and the effectiveness of the law system.

Sammanfattning

Uppsatsen handlar om brott som sker i organisation och hur bevisningen när ett brott begåtts gemensamt och i samförstånd hanteras i den svenska rätten. Organiserad brottslighet är problematisk att generalisera och behovet av flexibilitet vägs mot behovet av rättssäkerhet. Medverkansläran har fått en betydande roll för senaste årens rättstillämpning.

Några rättsfall där brotten skett gemensamt och i samförstånd beskrivs kortfattat för att markera aktualiteten av ämnet och illustrera exempel.

Organiserad brottslighet och brott i organisation är inte synonymt. En begreppsdefinition är därför relevant. Organiserade brott bygger ofta på en hierarki och en maktstruktur medan andra brott med flera medverkande uppstår spontant.

Kollektiv bestraffning är inte acceptabelt i svensk rätt, det finns dock några undantag. Av princip är det viktigt att det trots bristande bevisning mot en medverkande går att döma hen för delaktighet där det är bevisat att hen har främjat eller varit medhjälpare vid brottet.

Gängkriminalitet och organiserad brottslighet är olika per definition men de överlappar varandra i många avseenden. Den svenska lagstiftningen lämnar det öppet för åklagaren att åtala flera gärningsmän som agerat i samförstånd utan att behöva definiera var och ens skuld. Kritiska argument som riktats mot systemet är framförallt att rättssäkerheten sätts ur spel, grundläggande i ett fungerade rättsystem är rätten till en rättvis rättegång och att en individ inte får dömas för brott som någon annan begått.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
EU	Europeiska unionen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NSL	Narkotikastrafflagen (1968:64)
NUC	Nationella underrättelsecentret
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
RKP	Rikskriminalpolisen
RPS	Rikspolisstyrelsen
SvJT	Svensk juristtidning
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Introduktion

Den klassiska straffrätten är uppbyggd enligt modellen om det *individuella ansvaret* vid *gärningstillfället*. Straffets grund är den företagna gärningen och att vi ansvarar för våra egna handlingar, inte någon annans.¹ Straffansvar är inte *kollektivt*. Det är dock mycket vanligt att flera medverkande är inblandade när ett brott begås.

En fråga som behandlas i uppsatsen är hur de olika begreppen tillsammans och i samförstånd eller gemensamt och i samråd används. Många brott är organiserade och flera gärningsmän är inblandade. Gränsen mellan gärningsmannaskap och medhjälp är en annan fråga som avhandlas i uppsatsen. Uppsatsen är uppbyggd kring förhållandet mellan brott som är organiserade och där flera medverkande är med i brottet och hur domstolen hanterar dessa fall.

Hur fall med flera gärningsmän hanteras i domstol väckte mitt intresse under praktik vid Göteborgs tingsrätt hösten 2014. En uppmärksamrad rättegång med flera tilltalade gärningsmän som verkat i gäng i Göteborgs förorter var då extra omtalad.²

1.2 Syfte och frågeställningar

Målsättningen med uppsatsen är att förklara hur medverkansläran tillämpas i Sverige. Genom att studera medverkansläran och organiserade gäng är syftet se hur bevisningen i domstol används vid fall med flera medverkande.

Avgörande för att straffbara gärningar ska utgöra organiserad brottslighet är vilka som begår dem, om personerna är knutna till en organisation och om de begås i organiserade former.³

De frågeställningar jag har valt att fokusera på är;

¹ Wennberg Suzanne, *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap* nordiska juristmötet Helsingfors 2002 s 615

² TR mål: B14876–13 Göteborgs Tingsrätt

³ Korsell Lars, Skinnari Johanna, Vesterhav Daniel. *Organiserad brottslighet i Sverige* Liber 2009 s 28.

- Gärningsman eller medhjälpare – var går gränsen?
- Hur hanteras samförståndsbegreppet i domstolen?

Genom att se hur synen på gärningsmannaskap har förändrats de senaste åren kan paralleller dras till dagens situation och hur domstolen använder den flexibilitet som lagstiftningen medger. Medverkanslärans utveckling berörs och vissa utvecklingstendenser.

1.3 Avgränsningar

Begreppet organiserad brottslighet rymmer många faktorer, centralt i uppsatsen är ändå kopplingen till samförståndsbegreppet och medverkan om det är organiserade brott hänförliga till Brottsbalken, BrB. Rättsfallen som nämns särskilt har alla kopplingar till våld i någon form. Av utrymmesskäl har det inte gjorts någon närmare fördjupning av specifikt fall. Det finns flera rättsfall med många medverkande men jag har avgränsat mig till några av de mest omdebatterade.

1.4 Metod och material

Den rättsdogmatiska metoden används. Traditionella rättskällor såsom lagtext, förarbeten, doktrin och rättspraxis studerats för att gå djupare in på medgärningsmannaskapets utveckling. Det som är något problematiskt är den begreppsliga förvirringen som råder, organiserad brottslighet kan inte alltid likställs med brott som sker tillsammans och i organisation. Genom studier av relevanta brottmål samlas information om hur bevisningen går till för att avgöra om det är frågan om organiserad brottslighet, hur bevisningen sker i domstol och hur medverkansreglerna tillämpas. Det som kommer att behandlas är gärningsmannaskap och medhjälp. Medverkansläran i generella drag beskrivs liksom en deskriptiv del om organiserad brottslighet.

1.4.1 Begreppsdefinition

Begreppet *gäng* är något otydligt enligt flera forskare, dock tycks enighet råda kring att ett gäng är en grupp individer. Gruppen har ofta någon form av symbol, specifik kommunikation, beständighet, ett bestämt territorium och brottslighet som är målet med att vara med i gänget.⁴

När det talas om organiserad brottslighet används istället termen *nätverk* vilket kan anses ge uttryck åt viss gruppering och organisation.

EU:s definition av organiserad brottslighet

EU:s medlemsstater arbetar på flera sätt för att tillsammans bekämpa den organiserade brottsligheten. För att underlätta insamling av fakta och jämförelser mellan länderna har EU enats om en definition av vad organiserad brottslighet är.⁵

1. Samverkan mellan fler än två personer
2. Individuellt tilldelade uppgifter till var och en
3. Lång eller obegränsad utsträckning i tiden
4. Någon form av disciplin och kontroll
5. Misstanke om allvarliga kriminella handlingar
6. Verksamhet på internationell nivå
7. Användande av våld eller andra metoder för hot
8. Användande av kommersiella eller affärsmissiga strukturer
9. Deltagande i penningtvätt
10. Otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomin
11. Strävan efter vinning och/eller makt

Svenska polisens definition

Enligt den svenska polisen är definitionen på organiserad brottslighet att minst två personer med fokus på ekonomisk vinning samverkar inom pågående brottslig verksamhet.

⁴ Sarnecki Jerzy, *Introduktion till kriminologi* Studentlitteratur 2009 s 192.

⁵ <https://www.advokatsamfundet.se/Advokaten/Tidningsnummer/2010/Nr-7-2010-Argang-76/Organiserad-brottslighet-Fakta-och-kallor/>.

1.5 Teori

Den organiserade brottsligheten associeras ofta med gängkriminalitet. Rekryteringen till kriminella nätverk förklaras ofta genom socioekonomiska faktorer men psykosociala faktorer har även en betydande roll. Socioekonomi kan närmast beskrivas som korrelationen mellan inkomst, utbildning och tillhörighet. En teori kring gängbildning är den så kallade strainteorin som myntades av forskaren Robert Merton. Enligt Merton berodde brottsligt beteende på själva samhällsstrukturen istället för social desorganisation som orsak. Strainteorin benämns strukturell teori.⁶ Teorin hänger samman med samhällets stora fokusering på att uppnå vissa mål i livet.

1.6 Forskningsläge

Professor Petter Asp förordnades (2013) att vara särskild utredare med uppdrag att analysera om det straffrättsliga regelverket på vissa särskilt angivna områden kan skärpas för att på ett mer effektivt sätt motverka organiserad brottslighet. Några av åtgärderna som föreslogs var höjt straffminimum vid grova vapenbrott och en ändrad straffskala.⁷ En viktig fråga inom brottspreventionen är om straffvärdet för ett brott påverkar individer från att verkligen avstå från att begå brott. Det har skrivits en rad artiklar av bland annat av Christian Diesen och Suzanne Wennberg som på ett kritiskt sätt diskuterar problematiken kring organiserad brottslighet och hur domstolarna tillämpar lagstiftningen i praktiken vid medverkansbrott.

1.7 Stereotyper och kön

Män är överrepresenterade både när det gäller utsatthet för våldsbrott och de som förövar brott. Den forskning som har genomförts på organiserad brottslighet i Norden förmedlar en bild av att det är ovanligt att kvinnor har några ledande befattningar och när de ingår i de kriminella nätverken har de ofta specifikt tilldelade uppgifter. Om kvinnor är inblandade så är det många gånger en följd av att de har ett förhållande med en man som är aktiv inom den

⁶ Sarnecki Jerzy, *Introduktion till kriminologi* s 179.

⁷ SOU 2014:7 Skärpta straff för vapenbrott.

organiserade brottsligheten.⁸ Kvinnor kan stå om ägare till egendom eller stå om huvudman för driva näringsverksamhet för att dölja kriminell verksamhet.

En uppdelning på både gärningspersonernas och de utsattas ålder visar att det för samtliga brottstyper finns ett mönster, i form av att både kvinnor och män utsätter personer i samma ålder som de själva för brott. Eftersom brottsdeltagandet är högre i yngre åldrar, medför det att yngre personer drabbas av samtliga brottstyper oftare än äldre personer.⁹

1.8 Disposition

Uppsatsen tar sin utgångspunkt i en beskrivning av organiserad brottslighet och brott i organisation. Därefter diskuteras samförståndsbegreppet och reglerna kring medverkan som illustreras av Lindomefallet som kan sägas vara en utgångspunkt för debatten kring medverkansbrott. Tre principiellt viktiga rättsfall, Malexandermorden, Diskoteksbranden i Göteborg och Sambandscentralen Göteborgskravallerna får exemplifiera typfall av medverkansbrott. Uppsatsen avslutas med en analys och några egna avslutande kommentarer.

⁸ Korsell, Skinnari, Vesterhav. *Organiserad brottslighet i Sverige* s 94.

⁹ *Gärningspersoners kön och ålder vid misshandel, hot, rån och sexualbrott*. BRÅ 2014 s 8.

2 Organiserad brottslighet

2.1 Definition

I den allmänna debatten och i medierna sätts ofta likhetstecken mellan organiserad brottslighet och gäng. Det är dock något vilseledande. Brottsligheten behöver inte ske tillsammans med andra gängmedlemmar utan kan även ske som en enskild händelse. Det är därför en hel del som talar för att det är missvisande att tala om kriminella gäng i betydelsen kriminella organisationer där brottsligheten sker i organisationens intresse.¹⁰

2.2 Organiserade gäng

Yngre kriminella räknas personer som är upp till cirka 22 år. Vanligt förekommande brott bland de lokala kriminella är öppen narkotikahandling, uppgörelser som yttrar sig i våldsytringar på allmän plats olika former av utpressning och otillåten påverkan samt utåtagerande missnöje mot samhället.

Förtroende är en central sammanhållande faktor i gängen. Förtroendet kan exempelvis ha sitt ursprung i en gemensam uppväxt, släktskap, anstaltsvistelse tillsammans eller att personerna på annat sätt har bevisat att de är att lita på för varandra.¹¹ Gängens rivalitet och ofta öppna konflikter uppstår genom en konkurrenssituation. Våldsbrott, rån och handel med narkotika och droger upprätthåller gängens territorium. Handel med illegala vapen är en verksamhetsgren inom många gäng. Den stora omsättningen på vapen är både ett sätt att skydda sig själv samt använda vapen vid kriminella handlingar och uppgörelser.¹² Kriminella strukturer som baseras på gemensam uppväxt eller bostadsområde benämns territoriella nätverk. Medlemmarna i dessa grupperingar är i huvudsak mellan 15 och 30 år. De personer som löper störst risk för att söka sig till eller dras med i kriminella nätverk går relativt enkelt att identifiera på gruppnivå, men sällan på individnivå.¹³

¹⁰ Korsell mfl *Lokal organiserad brottslighet – en handbok om motåtgärder* BRÅ 2010 s 26.

¹¹ Rikspolisstyrelsen NUC rapport 2011:3

¹² www.polisen.se Publicerad: 2014-10-23 17:23 om stämning med anledning av mål nr B 14876–13.

¹³ SOU 2010:15 s 55.

Förortsgängen är en grogrund för den organiserade brottsligheten i Sverige. Vissa grupperingar är mycket tydligt strukturerade och ordnade enligt ett hierarkiskt mönster med en utpekad ledare. Sannolikt är dock de flesta gäng däremot mer löst sammansatta och utan egentligt medlemskap.¹⁴

Det är ofta svårt att avgöra gängens yttre gränser. Svårigheten i denna bedömning beror inte minst på ett utökat samarbete mellan kriminella grupper.¹⁵ Inom gängen är lojaliteten stark konsekvenserna av detta är att få är villiga att svara på frågor från åklagare och polis. Den tilltalades ”*right of silence*” påverkar utredningen och rättegången. Regeln om *right of silence* innebär att den tilltalade inte drabbas av påföljd om han förhåller sig passiv.¹⁶ Vissa personer i förortsgängen växer ur gängmiljön när de blir äldre, medan andra fortsätter med sin kriminalitet i delvis nya konstellationer.¹⁷

2.3 Organiserade brott

Utredningarna rörande organiserad brottslighet brukar omfatta en eller flera huvudmän och därutöver ett stort antal personer vars kriminalitet i varierande grad är beroende av huvudmannens.¹⁸ Faktorer som yrkesmässighet, systematik, planläggning och omfattning är viktiga faktorer. De flesta individerna inom grov organiserad brottslighet tillhör inte något gäng utan är fristående aktörer med ett stort kriminellt kontaktnät som de drar nytta av.¹⁹

En typ av organiserad brottslighet är en avancerad brottslighet som ställer krav på speciella kunskaper inom ett visst område. Det är ett organiserat brott men inte en organisation i sig.

Organiserade våldsbrott, exempelvis rasistiska våldsbrott mot personer eller brott med vissa politiska motiv ryms inte inom begreppet organiserad brottslighet.²⁰ Distinktion föreligger alltså mellan systematiska organiserade brott och organiserade brott av mer tillfällig karaktär. För att skilja de olika begreppen åt görs alltså en systematisk indelning, om verksamheten är pågående eller att det är tillfället som gjort att flera begår ett brott tillsammans.

¹⁴ SOU 2010:15 s 43.

¹⁵ Matsson Therese, *Organiserad brottslighet hur det ser ut i stora drag* SvJT 2007 s 17.

¹⁶ Ekelöf Per Olof, Edelstam Henrik, Pauli Mikael *Rättegång femte häftet*. Norstedts Juridik 2011 s 195.

¹⁷ Therese Matsson, *Organiserad brottslighet –hur det ser ut i stora drag* SvJT 2007 s 19.

¹⁸ Ekelöf, Edelstam, Pauli *Rättegång femte häftet* s 172.

¹⁹ NUC rapport 2010:1b s 8.

²⁰ SOU 2011:80 s 74

3 Medverkansläran

3.1 Historiskt perspektiv

Redan i 1734 års Missgärningsbalk fanns ett kapitel om delaktighet i brott även om det saknades generella regler för medverkan. Den som lejde, hjälpte eller rådde annan till gärning som sedan inträffade skulle straffas så som den som utfört gärningen.²¹ Denna reglering ändrades i senare version av strafflagen 1864. Ansvar för delaktiga i brott var under den tiden kopplat till gärningsmannens ansvar och skuld. Det krävdes alltså en straffbar gärningsman för att delaktighet i brott skulle kunna medföra straffansvar. Med gärning menas inte enbart fullbordat brott utan även de osjälvständiga brottsformerna som beskrivs närmare nedan.²² Senare utveckling tyder på att medverkande ansvarar för sina handlingar oavsett de övriga medverkandes handlande. Problem med detta är förstås att bevisa vem som gjort vad när flera varit med och det inte helt går att klargöra händelseförloppet. I den här uppsatsen används medverkan i vid mening. Medverkan täcker gärningsmannaskap, anstiftan, främjande och medhjälp.

Historiskt sett byggde medverkansläran på ett accessoriskt ansvar, vilket innebar att ingen kunde fällas till ansvar för sin delaktighet om inte den som utfört gärningen kunde dömas. I fall då gärningsmannen saknade uppsåt eller hade annan ansvarsfrihetsgrund, kunde inte heller främjaren dömas för delaktighet. Med gärning menas inte enbart fullbordat brott utan även de osjälvständiga brottsformerna. Att främja en gärning med råd och dåd är att påverka händelseförloppet i en brottsfrämjande riktning.

3.2 Medverkan nutid

Reglerna för ansvar vid medverkan gäller för alla brottsbalksbrott. När det gäller medverkan till ett specialstraffrättsligt brott är det straffbelagt under förutsättning att fängelse i ingår i straffskalan.²³

Brottsbalken 23 kapitlet 4 § stadgar:

²¹ <http://project2.sol.lu.se/fornsvenska/Nysvenska/D.L5-Lag34.E.html> 2015-03-05.

²² Asp, Ulväng och Jareborg *Kriminalrättens grunder* Iustus förlag 2013 s 398.

²³ *Ibid* s 425.

”Ansvar som i denna balk är föreskrivet för viss gärning skall ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även annan som främjat denna med råd eller dåd. Detsamma skall gälla beträffande i annan lag eller författning straffbelagd gärning, för vilken fängelse är föreskrivet.

Den som inte är att anse som gärningsman döms, om han har förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det.

Varje medverkande bedöms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom till last. Ansvar som är föreskrivet för gärning av sysloman, gäldenär eller annan i särskild ställning skall ådömas även den som tillsammans med honom medverkat till gärningen.”

Svensk rättspraxis tar hänsyn till situationer där flera har medverkat till brott och sluppen avgör vem som har orsakat viss skada. I jämförelse med självständiga brott där varje gärningsman döms för sin specifika handling innebär medgärningsmannaskap att flera tillsammans utför handlingarna för att brottsrekvisiten totalt sett uppnås.

Huvudregeln är att alla som samverkat och medverkat till brott ska dömas för sin del i brottet. Medgärningsmannaskapet används flitigt av åklagare och domare. En fällande dom kan ges utan att det behöver styrkas att *en* tilltalad uppfyller alla brottsrekvisit. Att dömas som *medgärningsman* eller för *medhjälp* innebär dock inte att beviskravet sänks. Gränsen mellan individuellt och kollektivt ansvar är en uppgift för rättsväsendet. Straffrätten bygger på det individuella ansvaret och på principen att straffets grund är den företagna gärningen, att man ansvarar för egna handlingar, inte någon annans.²⁴

3.3 Gärningsman och gärningsmannaskap

Vanligt gärningsmannaskap föreligger när en gärningsman ensam uppfyller samtliga brottsrekvisit i straffbudet. I strikt mening kan det finnas flera gärningsmän, medgärningsmannaskap. Ett tydligt exempel på detta är Malexandermorden och Göteborgsbranden. Begreppet har kommit att få extra betydelse i samband med gängkriminalitet. Ett typiskt exempel är ett fall då flera personer misshandlar en annan och att

²⁴ Wennberg Suzanne, *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap* nordiska juristmötet Helsingfors 2002 s 615

det inte går att bevisa enskild gärningsmans skuld och del i brottet. Det krävs inte att alla av de medverkande uppfyller hela brottsbeskrivningen självständigt de kan ändå anses vara gärningsmän i vid mening under förutsättning att de tillsammans uppfyller brottsbeskrivningen totalt sett. Gärningsman är den som gör något som kan beskrivas med det eller de verb som straffbudet innehåller.²⁵

Det är inte nödvändigt att precisera vem som har gjort vad om det går att styrka att medgärningsmännen har handlat *gemensamt och i samförstånd* eller *tillsammans och i samråd*. Samförstånd kan vara tyst förståelse mellan parter. I fall där det inte i detalj går att fastställa vad olika medverkande har gjort kan det vara möjligt att med tillräcklig säkerhet dra slutsatsen att de utfört en brottslig gärning gemensam och i samråd. Den som inte är gärningsman i strikt mening kan ändå anses vara gärningsman och dömas i utvidgat gärningsmannaskap.²⁶

3.4 Anstiftan & främjande

Både anstiftan och främjande innebär att förmå annan person att utföra handling genom psykisk påverkan. Det krävs inte någon övertalning men anstiftan ska ha betydelse för gärningsmannens beslut att utföra handlingen, ett främjande är att underlätta gärningen. Ansvar för anstiftan är endast aktuell om den anstiftande senare genomför en otillåten gärning, detta inkluderar att det gjorts en förberedelsehandling eller att ett försök påbörjats. Anstiftarens ansvar är begränsat till vad hen försökt att förmå den anstiftande att utföra. Det måste föreligga uppsåt eller oaktsamhet, både i förhållande till medverkansobjektet och till medverkansgärningen i fråga för att anstiftan ska bli aktuellt.²⁷

Främja innebär en påverkan att medverkansobjektet ska utföra brottslig handling. Enligt vanligt språkbruk främjas en gärning när vederbörande har gjort något som varit ägnat att underlätta gärningens utförande, dvs. man gör en bedömning av som annars skulle ha ägt rum.²⁸ Fysisk närvaro kan vara tillräckligt för medhjälp om detta främjar brottet och eller försvårar det. Att främja en gärning med råd och dåd är att påverka händelseförloppet, detta kan uttryckas i att gärningsmannen stärks i sitt uppsåt. Det krävs förhållandevis lite för att ett främjande ska föreligga.²⁹ Sammanfattningsvis går det att konstatera att det för både anstiftan

²⁵ Asp, Ulväng och Jareborg. *Kriminalrättens grunder* s 432.

²⁶ Wennberg Suzanne, *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap* s 617.

²⁷ Asp, Ulväng och Jareborg. *Kriminalrättens grunder* s 422.

²⁸ Ibid s 437.

²⁹ NJA 1963 s. 574

och medhjälp krävs att de subjektiva rekvisiten är uppfyllda. Det måste föreligga uppsåt, alternativt oaktsamhet, både i förhållande till det aktuella medverkansobjektet och till medverkansgärningen i fråga

3.5 Medhjälp

Medhjälp kan bestå av ett fysiskt eller ett psykiskt främjande. Som vi kan se senare i rättsfallen så krävs det inte särskild stark bevisning för att klassas som medhjälpare. En medverkanshandling behöver inte starta vid brottets början till slut. Det räcker med att personen deltagit i ett visst skede. Medhjälp kan definieras som ett främjande som inte uppfyller kraven för anstiftan. Psykisk medhjälp består vanligen av råd eller uppmuntran.³⁰ Här tar man alltså hänsyn och skiljer mellan ett brotts fullbordande och avslutande. Medverkan är inte att anse som anstiftan, skillnaden ligger i den konkreta gärningen och råd och uppmuntran till brottslig gärning. Som vi kan se här så är gränserna mellan de olika formerna av medverkan hårfina. För att medverkansvar ska existera så krävs att en gärning har inträffat eller kommer att inträffa, det krävs dock inte att denna otillåtna gärning utgör ett fullbordat brott. Slutligen ska den medverkande ha främjat gärningen och krav för den sortens påverkan ska innebära uppsåt eller oaktsamhet.

3.5.1 Lindomefallet

Samhällsdebatten kring medgärningsmannaskap kontra medhjälp aktualiserades under 1990-talet detta berodde främst på det uppmärksammade Lindomefallet.³¹

I oktober 1990 mördades en man i sitt hem i Lindome. Under förundersökningen klarlades att mordet hade skett efter det att två personer, A och B, berett sig tillträde till huset. Det gick emellertid inte att fastställa vem av dem som utfört mordet eller om de utfört det tillsammans. En av personerna fälldes för mordet vid tingsrätten men blev sedan frikänd i hovrätten. Den andre personen, som bl.a. åtalats för medhjälp till mord, frikändes från detta brott. Domen mot honom överklagades inte till hovrätten. I Lindomefallet kunde varken medgärningsmannaskap eller medhjälp styrkas. Att en person som är skyldig till ett visst brott går fri på grund av otillräcklig bevisning är självklart inte önskvärt ur något perspektiv. Att sänka beviskraven vore orimligt och eventuellt medföra att oskyldiga straffas. Den

³⁰ Asp, Ulväng och Jareborg. *Kriminalrättens grunder* s 441.

³¹ RH 1991:51

rättsstatliga grundprincipen gjordes gällande i fallet – det är värre att en oskyldig döms än att tio skyldiga går fria. Lindomefallet banade väg för diskussion kring medverkan vid brott.

3.5.2 Täckningsprincipen

Enligt täckningsprincipen så ska uppsåt och oaktsamhetsgärningen motsvara den otillåtna gärningen både i fråga av brottsbeskrivningsenlighet och frånvaro av rättfärdigande omständigheter. Huvudsaklig överensstämmelse skall råda mellan uppsåt/oaktsamhet och den otillåtna gärningen sådan den anges genom de olika rekvisiten för otillåten gärning.³² Man talar då om subjektiva rekvisit för att klassificera gärningen. Varje medverkande skall bedömas efter det uppsåt, eller den oaktsamhet som ligger denne till last. Den tilltalade ska vara införstådd med att hen genom handlandet främjar en brottslig gärning. Man tar alltså hänsyn till medvetenheten hos medhjälparen. Vid en rättslig bedömning tar domstolen hänsyn till om det finns några ursäktande omständigheter vid gärningstillfället.

³² Asp, Ulväng och Jareborg. *Kriminalrättens grunder* s 64.

4 Tillsammans och i samförstånd

4.1 Samråd

Vid utredningen av ett brott bedöms om brottet skett gemensamt, i samråd eller i samförstånd med andra. Den texten nedan är ett utdrag ur RH 2008:54:

Det kan konstateras, att om flera personer tillsammans begår brott och det brottsliga förfarandet framstår som en gemensam verksamhet med en - mer eller mindre genomtänkt - brottsplan eller ett gemensamt mål, kan var och en av dem dömas som gärningsman. Straffansvaret för en gärningsman kan då komma att omfatta även gärningsmoment som en medgärningsman utför, så länge dessa ligger inom ramen för den förstnämndes uppsåt eller, i förekommande fall, oaktsamhet. Ett sådant synsätt kan te sig naturligt eftersom det vid gruppbrottslighet ofta är en tillfällighet vem som utövar visst våld eller tillgriper viss egendom.

Även om den som väljer att begå brott tillsammans med andra således kan få bära ett straffrättsligt ansvar också för andras handlingar, kan straffansvaret inte sträckas så långt att det omfattar handlingar eller effekter som ligger så fjärran från vederbörandes brottsplan eller eftersträvade mål att det inte kan sägas omfattas av hans uppsåt.

I rättegångar mot många tilltalade där åklagaren utan närmare specificering i gärningspåståendet talar om samråd eller samförstånd aktualiseras gränsdragningen för uppsåtets omfattning hos envar av de tilltalade. Inom ramen för en organiserad brottslighet finns flera exempel på brott som sker i samförstånd. Narkotikasmuggling är ett exempel på sådant brott. En allmänt hållen inställning från åklagaren att åberopa samförstånd ligger i linje med lagstiftarens avsikt om ett flexibelt system för bestämmande av medverkansansvar.

Endast vid medverkan i mindre grad är det naturligt att inte anse någon som gärningsman vid särskilt allvarliga brott. Här blir brott genom underlåtelse extra intressant. För att medgärningsmannaskap skall vara aktuellt krävs inte samråd, det väsentliga är istället att gärningen har utförts tillsammans.

Nedan presenteras tre exempel på rättsfall som begåtts av flera och där rätten gjort bedömningen att brotten har skett tillsammans och i samförstånd. Inget av dess brott kan anses uppfylla kravet på yrkesmässighet, utan organisationen uppstår i samband med eller inför specifik händelse.

4.2 Rättsfall

4.2.1 Diskoteksbranden i Göteborg,

Hovrätten för Västra Sverige, dom 2000-08-29, B 2957-00

Grov mordbrand – Branden anlades i trapphuset i anslutning till en festlokal under en pågående ungdomsfest. 63 människor dog och flera skadades.

I detta fall fick totalt fyra gärningsmän bära ansvaret för en gärning – grov mordbrand – som inte hade utförts av dessa fyra personer i samverkan. Tillräckligt var att en av de tilltalade erkänt sig ha utfört gärningen och att de övriga tre närvarande solidariserat sig med honom och inte tagit avstånd från gärningen. I åklagarens gärningsbeskrivning markeras det kollektiva ansvaret på så sätt att åklagaren inte närmare pekar ut vem av de fyra som gjort vad. I trapphuset hälldes brännbar vätska ut av en person, de andra hade inte en lika framträdande roll.

Ytterligare en av de övriga tre var enligt A med när papper revs och elden tändes, men A ville inte uppge vem det var. Det kunde därför inte styrkas att branden anlagts av alla fyra i samverkan. Samtliga gärningsmän dömdes för medgärningsmannaskap med motiveringen att de i samförstånd anlagt branden. Möjligt var naturligtvis att branden hade anlagts av två eller tre av dem – oklart vilka – i samverkan.

Kommentar. Huvudregeln är att medgärningsmannaskap förutsätter att en persons insatser varit av tillräcklig betydelse för det överenskomna slutresultatet. I fallet resonerar man utifrån underlåtelse att ingripa, frågan blir retoriskt om underlåtsen att bedöma som en insats.

Rätten använder sig av ett utvidgat medgärningsmannaskap grundat på främjande och psykisk medhjälp. HovR:n använder den gemensamma överenskommelsen att anlägga eld som grund för det utvidgade medgärningsmannaskapet. Notera att domstolen tar stor hänsyn till helheten av händelseförloppet.

Att främja en gärning genom underlåtenhet att agera vare sig fysiskt eller psykiskt kan räcka för att bli straffrättsligt bunden. Domen visar även att alla fyra döms till medgärningsmän. A på grund av aktivt handlande samt B, C och D på grund av underlåtenhet att ingripa.

Under vissa förutsättningar kan emellertid underlåtenhet att avvärja en annans brott bestraffas som medverkan enligt samma principer som gäller för s.k. oäkta underlåtenhetsbrott. Oäkta underlåtelsebrott är brott som normalt tar sikte på en aktiv handling där två eller flera personer där alla utfört aktiva handlingar tillsammans.³³ Straffbarhet förutsätter dock att den underlåtande har intagit en garantställning. För ansvar krävs också att det kan anges på vilket sätt han eller hon skulle ha avvärijt brottet.³⁴

Fallet är komplicerat och föranleder frågeställningen om det förelåg handlingsplikt för de som underlät att handla. Personerna B, C och D borde i stället ha dömts för *medhjälp* till grov mordbrand hävdar Suzanne Wennberg i kommentar.³⁵

I dag finns det tre olika situationer som kan leda till ansvar för oäkta underlåtenhetsbrott: 1) genom lag, författning eller myndighetsbeslut, 2) underlåtenhet genom avtal, 3) på grund av gärningsmannens eget föregående handlande.

4.2.2 Polismorden i Malexander.

Göta hovrätts dom 2000-06-07, mål nr B 158-00, B 180-00.

Mord – Tre personer åtalades för att de gemensamt och i samförstånd uppsåtligen skjutit två polismän till döds.

Utrustade med skarpladdade vapen, med avsikt att användas för att undkomma förföljare åkte de tilltalade i en stulen bil tillsammans efter ett rån. Två poliser tog upp jakten på rånarna, gärningsmännen sköt omedelbart mot polismännen vilket resulterade i dödande skott mot poliserna. Själva händelseförloppet vid mordplatsen kunde inte helt utredas.

Vid brottet användes fyra olika vapen inklusive polisens egna tjänstevapen. Tingsrätten fann det osannolikt att en enda person skulle ha sprungit runt och skjutit med samtliga vapen från

³³ Wennberg Suzanne, *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap* s 617.

³⁴ SOU 2014:63 s 86.

³⁵ Wennberg Suzanne, *Från Malexander till Sambandscentralen Nr 3 2002/03 Juridisk tidskrift* s 599.

olika positioner att det måste hållas för visst att alla tre måste ha deltagit i skottlossningen. Samtliga tre dömdes för mord av tingsrätten och samma bedömning gjorde Hovrätten. Hovrätten ansåg det styrkt att de tre tilltalade gemensamt och i samförstånd uppsåtligt berövat polismännen livet och de bedömdes alla vara skyldiga till mord som gärningsman. I detta avgörande uppfyllde de tre tilltalade tillsammans rekvisiten i 3 kap. 1 § BrB.

Kommentar. Domen innebar att man tillämpade ett ordinärt medgärningsmannaskap helt i linje med traditionell praxis. Förutsättningen bygger på idén att man accepterar att samtliga tre måste ha deltagit i skottlossningen. De har gemensamt åstadkommit den brottsliga effekten. Tingsrätten gjorde ett *hypotetiskt* ställningstagande för att komma fram till att samtliga tre var gärningsmän. I gärningsbeskrivningen undvek åklagaren att individualisera vars och ens gärning i brottet. Andra scenarier kunde varit alternativet med en gärningsman och två medverkare som utvidgat gärningsmannaskap eller att samtliga tre medverkare hade dömts för medhjälp till mord vilket också hade varit fullt möjligt.

4.2.3 Sambandscentralen – ”Göteborgskravallerna”

NJA 2002 sid 489

Medhjälp till våldsamt upplopp – Frågan gällde om de tilltalade, som befann sig i en lägenhet i Göteborg, tillsammans och i samförstånd främjat våldsamma upplopp i samband med EU-toppmötet i juni 2001 genom att systematiskt samla in och vidarebefordra uppgifter om polisens verksamhet.

Åtta personer åtalades enligt 16:2 och 23:4 BrB för att tillsammans och i samförstånd ha medverkat till upploppen.

Mellan den 10 och 14 juni 2001 planerades och organiserades en sambandscentral på en lägenhetsadress i Göteborg. Sambandscentralen utrustades med kommunikationsutrustning i form av polisscannern, två bärbara datorer varav en kopplats upp till internet, för ändamålet särskilt uppmärkta mobiltelefoner, frekvenstabeller, dokumentförstörare, kartor m.m. Sambandsverksamheten har med dygnstäckning påbörjats den 11 juni 2001 och under de följande dagarna, av bland annat nedan nämnda tilltalade, intrimmats genom radioövervakning, dataregistrering, rapportering från egna spanare, SMS och mobiltelefontrafik. De tilltalade har främjat de våldsamma upploppen genom sin systematiska

verksamhet som de kommunicerat till protesterande likasinnade människor. Uppsåtet har varit ordningsstörande och genom handlandet gjordes bedömningen att de anstiftat upploppen.

Tingsrätten bedömde att brottet var synnerligen allvarligt eftersom verksamheten i förväg varit noggrant planerad och organiserad och har härigenom varit av särskilt farligt slag. Vidare har denna verksamhet anslutit till upplopp som även de varit planerade, förberedda och organiserade och medfört skador på människor, djur och egendom. Dessutom har genomförandet av EU-toppmötet samt demonstrationer och manifestationer riktat mot detta försvårats. Upploppen hade klara politiska motiv.

Den som springer med i en folksamling som utövar våld döms, oberoende av om han eller hon själv utövar våld, för våldsamt upplopp i gärningsmannaskap. Han eller hon anses då ha deltagit i folksamlingens förehavanden. Det räcker i princip att den tilltalade visat att han eller hon sympatiserar med det våld som folksamlingen har utövat. Anstiftare är den som ingett folksamlingen dess ordningsstörande uppsåt. Vederbörande behöver dock inte själv ha befunnit sig på platsen för upploppet, utan det räcker att hen dirigerat detta från någon skyddad plats.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom och påföljden blev ett lägre straff på grund av den osäkerhet som rådde om de insamlade uppgifternas betydelse för upploppens uppkomst och förlopp. Brotsrubriceringen ändrades till medhjälp till våldsamt upplopp och inte som gärningsmän. Som påpekats inledningsvis så får alltså benämningen av de brottsmedverkandes delaktighet betydelse.

Kommentar. I fall där det inte i detalj går att fastställa vad olika medverkande har gjort kan det vara möjligt att med tillräcklig säkerhet dra slutsatsen att de utfört en brottslig gärning gemensamt och i samråd. Fallet med sambandscentralen är kritiserat. Bevisningen pekade på att de inblandade samverkat med varandra svårigheten bestod av att binda dem till upploppet senare i händelseförloppet. Frågan om det fanns ett kausalt samband mellan sambandscentralen och upploppen blev den avgörande faktorn för bedömningen av påföljd. Ansvar för medhjälp förutsätter ett uppsåt i förhållande till brottet. Fallet belyser domstolens flexibilitet och ställningstagande för om de medverkande uppfattat handlingen som ett gemensamt projekt eller inte.

5 Kollektivt straffansvar

5.1 Rättsprocessen

I första hand försöker domstolarna i detalj klarlägga händelseförloppet och individuell del i brottet. När detta visar sig omöjligt övergår domstolen till en kollektiv bedömning och frågar sig i stället om de agerat i tillsammans och i samförstånd och om någon av dem gjort ett speciellt ställningstagande.³⁶

Principen *in dubio pro reo* innebär att kraven på bevisning är högt ställda och om det förekommer tvivel skall detta räknas den anklagade till godo. Den tilltalade har rätt att få veta vad prövningen i målet avser för att kunna bestämma hur försvaret skall läggas upp.

Legalitetsprincipens krav på lagarnas förutsägbarhet är grundläggande i svensk rätt. För att göra en samlad bedömning ska det klarläggas vad en person har gjort för att klassas som medgärningsman och deltagande i brottet och inte bara ha utgjort en del i en grupp. Vad gäller straffet för utvidgat medgärningsmannaskap är huvudregeln att straffskalan ska gälla samtliga medverkande. Ett centralt led inom legalitetsprincipen är att den enskildes rättssäkerhet garanteras genom att lagen uppfyller kravet på förutsebarhet. Gränsdragningen mellan de olika brottsrubriceringarna är dock inte alltid helt klar.

Kritik mot medgärningsmannaskap

Medgärningsmannaskapet kan bidra till att förmedla en slappare attityd till den grundläggande rättssäkerhetsfrågan om var och en av de tilltalade verkligen är skyldiga till brottet.

Bevisningen måste föras på individnivå även när det gäller medgärningsmannaskap. När domstolen skriver att det är svårt att närmare veta vad var och en av de tilltalade har gjort, men att det inte spelar så stor roll, eftersom man vet att de alla deltagit i utförandet av brottet, då för man ett cirkelresonemang om det inte är så att man verkligen har någon annan grund för uppgiften att de tilltalade utfört brottet gemensamt.³⁷

Det finns en risk om bedömningen görs på grundval av att det är en grupp som utfört ett brott. Bevisfrågorna ska tillmätas samma värde oavsett om den tilltalade är med i en grupp eller inte. Att en tilltalad blir ansvarig på grund av gruppstillhörighet snarare än på grund av

³⁶ Diesen Christian, *Göteborgsbranden, Malexander- och Söderbergmorden – svåra mål i teorin, enkla i praktiken?* Nr 3 2000/01 *Juridisk tidskrift* s 629.

³⁷ Wennberg Suzanne, *Från Malexander till Sambandscentralen* Nr 3 2002/03 *Juridisk tidskrift* s 602.

deltagande i gärningen får inte ske schablonmässigt. Att den misstänkte har en viss psykisk läggning eller tidigare visat våldsbänagenhet i liknande situationer kan dock utgöra en omständighet som stärker bevisningen mot hen.³⁸

Det riktades kritik mot brister i metodik när det gällde bevisvärderingen i de redovisade rättsfallen. Trots att frågan om medgärningsmannaskap ställdes på sin spets, inte minst i brandrättegången, togs inget av de tre aktuella målen upp av HD. Fördelen med att inte ta upp något av dessa mål till prövning ligger således i den kriminalpolitiska signal, som genom tingsrättsdomarna gick ut till allmänheten. Om man deltar i ett brottsligt sammanhang måste man kanske rentav söka avvärja brottet. Distinktionen mellan medhjälp och medgärningsmannaskap är under alla förhållanden svår att göra. Förutsättningen för att domstolarna ska slippa den besvärliga frågan om det individualiserade ansvaret är att de kan konstatera att de misstänkta samagerat, objektivt och uppsåtligen.³⁹

5.2 Straffvärde vid organiserade brott

Vid bedömning av brottets straffvärde tas hänsyn till flera omständigheter. Försvårande omständigheter definieras 29 kap. 2 § 6 BrB. En sådan omständighet kan vara om brottet begåtts i organiserad form, systematiskt eller om gärningen särskilt planerats. Det förhållandet att ett brott har begåtts inom ramen för organiserad brottslighet kan med stöd av bestämmelsen innebära att föreligger ett högre straffvärde. Faktumet att brottsligheten är organiserad kan också på andra sätt påverka straffvärdet eller om gärningen ska rubriceras av normalgraden eller som grov. Lagstiftarens åsikt om allvaret i ett visst brott visas dels av brottets straffskala, dels i vissa fall av dess gradindelning.⁴⁰ I Norge finns det en regel om straffskärpning som innebär att om en straffbar gärning har skett som ett led i en verksamhet av en organiserad kriminell grupp höjs maximistraffet med det dubbla, dock inte med mer än fem års fängelse. I Sverige kan en gärning bedömas ha ett högre straffvärde och leda till ett strängare straff om brotten har koppling till organiserad brottslighet. De allmänna försvårande omständigheterna i 29 kap § 2 BrB används i sådana fall.⁴¹

³⁸ Diesen Christian, *Göteborgsbranden, Malexander- och Söderbergmorden – svåra mål i teorin, enkla i praktiken? Nr 3 2000/01 Juridisk tidsskrift* s 629.

³⁹ *Ibid* s 626.

⁴⁰ SOU 2014:63 s 185 – 186.

⁴¹ Korsell, Skinnari, Vesterhav. *Organiserad brottslighet i Sverige* s 30.

6 Analys

Begreppet organiserad brottslighet får olika innebörd beroende på hur det används. I de rättsfall som nämnts är själva brotten i organisation med andra, därmed inte sagt att det alltid är organiserat till sin karaktär. En viktig fråga är varför utvecklingen har gått mot ett mer kollektivt straffansvar. Rättsväsendet i stort har under de senare årtionena haft en snabbare förändringstakt. Detta kan bero på medias rapportering kring brott i såväl TV som i tryckta medier.

Alla tre nämnda rättsfall undantaget Lindomefallet, bedömdes som organiserade brott även om organisationen var tillfällig och saknade systematik. Uppsatsens huvudsyfte, att undersöka kopplingen mellan medverkansbrott och hur dessa hanteras i rätten är komplex.

Rättssäkerhetsaspekten är central, samtidigt finns ett stort samhällsintresse att lösa organiserade brott. Beroende av brottets art söker rätten orsakssamband och utarbetar hypotetiska scenarier då det finns flera möjliga gärningsmän. Svensk strafflagstiftning utgår från att det är en person som ska ansvara för sina handlingar. Huvudregeln är att hellre fria än fälla då det råder osäkerhet kring om en person är skyldig eller inte. Faktum kvarstår, att en tilltalad person som ingår i organiserad brottslighet kan vara ett brottsoffer och anklagad på falska grunder.

Det har under en tid förts diskussioner kring hur brott med flera gärningsmän straffrättsligt bör bedömas. I de nämnda rättsfallen ses hur rätten resonerat då det varit svårt att knyta viss gärningsman. Frågan som man kan ställa sig är var nivån ska läggas för att vara säkra på att inte fälla några oskyldiga och för att inte fria skyldiga. Helt klart är att gärningsmän inte ska komma undan genom att skylla på varandra. Oskyldighetspresumtionen gäller, om det finns tvivel som talar mot den tilltalade ska dessa inte användas som beslutsunderlag.

Som beskrivits i uppsatsen finns det undantag vid bevisningen när flera medverkat vid brott men att det inte går att peka ut vem som utfört specifik handling. I sådana fall kan de dömas som medgärningsmän. Medgärningsmannaskapet anser jag vara en bra metod för en effektiv brottsbekämpning. Oavsett om det uppstår bevisproblem måste vars och ens andel i brottet utredas enligt samtliga tänkbara alternativ och frågan är om det påverkar utgången i målet om det finns luckor i bevisningen. Frågan hur bevisningen sker och om en gärning sker i samförstånd är mer diffus. Ett effektivt försvar kan påverka utgången i målet och det kan även ses att vissa försvarsadvokater efterfrågas oftare än andra av de tilltalade.

Det finns skillnader inom förortsgängen och den organiserade brottsligheten. Gängen har normalt sett inte någon företagsstruktur utan handlar impulsivt och använder mer öppet våld. Den organiserade brottsligheten per definition skiljer sig mot gängkriminalitet.

Det finns vaga kopplingar mellan gängkriminalitet och organiserad brottslighet även om båda grupperna är organiserade. Risken är dock större att begå nya brott inom en annan typ av organiserad verksamhet om personen inte är främmande för olagliga metoder.

Problematiken med bevisning av flera åtalade försvåras av tystnad då vittnen, målsäganden och gärningsmän ofta vägrar att svara på åklagarens frågor. Vid sådan tystnad finns klara svårigheter att reda ut var och ens skuld. I kriminella nätverk är det vanligt förekommande att både offer och gärningsman är involverade i samma typ av brottslighet, det kan exempelvis vara rivaliserade gäng. Det kan konstateras att påverkan mot inblandade parter inom organiserad brottslighet även har ett syfte att skydda kriminell verksamhet.

På frågan om vad det är som avgör om en person blir dömd som medgärningsman eller för medhjälp till brott finns inget säkert svar. I praktiken borde det krävas att medgärningsmannen har främjat gärningen på ett mer påtagligt sätt än medhjälparen. Domstolen har stort ansvar för vid bedömningen och bevisvärderingen. Bevisning av samförstånd blir därför en exklusiv fråga för rätten och påverkar likabehandlingsprincipen som är fundamental i svensk rätt.

6.1 Avslutande kommentar

Konstruktionen av tillsammans och i samförstånd handlar inte om kollektiv bestraffning, det bör istället betonas att flera personer tillsammans uppfyller de brottsliga rekvisiten men att det är ställt bortom rimligt tvivel att en ensam uppfyller alla rekvisit. Den något otydliga gränsen mellan benämningarna av medverkanden gör att det kan framstå som oklart var och ens faktiska del i brottet. En medhjälpare kan i lagens mening bli gärningsman och det är en anpassningsbar lagstiftning vid medverkansbrott. Hur domstolen objektivt ställer sig till den materiella bedömningen är något som går att diskutera. Flexibiliteten när det gäller den formella benämningen av de medverkande torde dock inte ha någon praktiskt betydelse. Problemet uppstår i och med att beviskraven på individnivå sänks. När det gäller anstiftan eller främjande kan innebörden bli en annan eftersom det upplevs att steget till att vara

gärningsman kontra medhjälpare anses större. I fallet med sambandscentralen fick det betydelse eftersom de tilltalade inte främjat brottet på plats. Att använda samförståndsbegreppet är inte så enkelt som det kan låta, i realiteten är det ofta svårt att bevisa att brott skett i samförstånd och i organiserad form. När jag läst artiklar och litteratur inom ämnet och pratat med yrkesverksamma inom polis och domstol verkar det finnas skilda uppfattningar om beviskraven. Artiklar och litteratur tar sikte på att stämningsansökningar på gruppnivå gör bevisbördan lättare, inom polis som arbetar med gäng och organiserad brottslighet är uppfattningen tvärtom. Ofta är svårt att bevisa att brotten har begåtts i samförstånd vilket gör att personer som är med i gäng sätts på fri fot i brist på bevis.

Nackdelen att befinna sig på fel plats vid fel tillfälle, med fel människor och därmed riskera att dömas för ett brott som man uppsåtligen inte medverkar till har diskuterats – den risken borde i praktiken vara relativt liten. Är gärningsmännen införstådda med konsekvenserna är det möjligtvis av mindre vikt vem som verkligen har störst del i brottet. Som en offentlig markering och med hänsyn till brottsoffer räcker eventuellt en uppdelning i skyldig eller icke skyldig. Påtryckning från allmänhet och media är ofrånkomligt vid komplicerade brott. En rekommendation ur ett *de lege ferenda* perspektiv är tydligare riktlinjer för kravnivån på bevisningen vid organiserad brottslighet och om bevislättnader ska tillämpas. Hur ett sådant förslag kan tänkas se ut är nog så intressant. Konsensus mellan effektivitet, rättssäkerhet och resurser är något att ta ställning till.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Rapporter

Gärningspersoners kön och ålder vid misshandel, hot, rån och sexualbrott. BRÅ 2014

En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället.
Rikskriminalpolisen oktober 2014

NUC rapport Rikspolisstyrelsen 2011:3

Lägesbild organiserad brottslighet Tullverket 2011.

NUC 2010:1b. Nationella underrättelsecentret

Korsell m.fl. Lokal organiserad brottslighet—en handbok om motåtgärder BRÅ 2010

Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen. Om ungdomsbrott, relationsvåld och organiserad brottslighet BRÅ 2008:8

Rättsfall

TR mål: B14876–13 Göteborgs Tingsrätt

NJA 2002 sid 489

Polismorden i Malexander. Göta hovrätts dom 2000-06-07, mål nr B 158-00, B 180-00

Diskoteksbranden i Göteborg Hovrätten för Västra Sverige, dom 2000-08-29, B 2957-00

RH 1991:51, Lindomefallet

RH 2008:54

SOU

SOU 2010:15

SOU 2011:80

SOU 2014:7

SOU 2014:63

Litteratur

Korsell Lars, Skinnari Johanna, Vesterhav Daniel. *Organiserad brottslighet i Sverige* Liber 2009

Sarnecki Jerzy, *Introduktion till kriminologi* Studentlitteratur 2009

Ekelöf Per Olof, Edelstam Henrik, Pauli Mikael *Rättegång femte häftet*. Norstedts Juridik 2011

Asp Petter, Ulväng Magnus och Jareborg Nils, *Kriminalrättens grunder* Iustus förlag 2013

Artiklar

Diesen Christian, *Göteborgsbranden, Malexander- och Söderbergmorden – svåra mål i teorin, enkla i praktiken? Nr 3 2000/01 Juridisk tidskrift*

Matsson Therese, *Organiserad brottslighet hur det ser ut i stora drag Svensk juristtidning 2007*

Wennberg Suzanne, *Från Malexander till Sambandscentralen Nr 3 2002/03 Juridisk tidskrift*.

Wennberg Suzanne, *Tillsammans och i samförstånd – ett nytt begrepp för gärningsmannaskap*, Tryckt i: Förhandlingarna vid det 36 nordiska juristmötet i Helsingfors 2002.

Elektroniska källor

Organiserad-brottslighet-Fakta-och-kallor/ Advokaten/Tidningsnummer/2010/Nr-7-2010-Argang-76 hämtad den 23 november 2014 från <https://www.advokatsamfundet.se>

Stämning med anledning av mål nr B 14876–13 Publicerad: 2014-10-23 17:23
www.polisen.se

<http://www.brottsoffermyndigheten.se/default.aspx?id=1724> – människohandel.

www.unicef.se 2015–03-05

<http://project2.sol.lu.se/fornsvenska/Nysvenska/D.L5-Lag34.E.html> 2015–03-05